

УДК 811.161.2 (81'276.6:34)

ДОЦЕНКО Олена – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Національний університет «Києво-Могилянська академія», вул. Г. Сковороди, 2, Київ, 04070, Україна (o.dotsenko@ukma.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4607-0883>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.48.6>

Бібліографічний опис статті: Доценко, О. (2021). Лінгвістичні експертизи в дискурсі правозастосування. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 48, 45–52. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.48.6>.

ЛІНГВІСТИЧНІ ЕКСПЕРТИЗИ В ДИСКУРСІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано правові засади здійснення лінгвістичних експертиз чинних нормативних актів у межах судового провадження та з метою тлумачення певних правових понять у юридичній діяльності. Зокрема встановлено, що предметом лінгвістичного аналізу текстів законів за запитом юристів найчастіше буває уточнення значення термінів і нетермінологічної лексики, рідше – з'ясування істинного змісту синтаксичних конструкцій, виявлення фактів порушення мовних норм, які унеможливають однозначне трактування норм права. Виконання криміналістичного семантико-текстуального дослідження тексту в межах судового провадження здійснюють відповідно до норм, визначених Інструкцією про призначення й проведення судових експертиз та експертних досліджень і Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України. Лінгвістичні експертизи поза судовим провадженням виконує за власними методиками спеціаліст-філолог, компетентний у тій галузі лінгвістики, яка необхідна для оцінки тексту нормативного акта.

Досліджено методики лінгвістичної експертизи нормативних актів, які можуть бути враховані у практиці термінологічного, лексико-семантичного й логіко-синтаксичного опрацювання текстів законопроектів. Зокрема запропонований семантико-текстуальний аналіз термінів галузі авторського права, лексичного значення слів (як повнозначних, так і службових частин мови) або словосполучень, використаних у поданих на експертизу текстах, уживаних в українських нормативно-правових актах. Відзначено, що такі дослідження необхідно проводити з урахуванням контексту, у якому вжиті терміни, лексеми й словосполучення, що стають об'єктом лінгвістичної експертизи.

Встановлено, що причиною запиту на лінгвістичну експертизу є потреба з'ясувати зміст термінів і нетермінологічної лексики в межах судового процесу чи несудової юридичної практики.

Ключові слова: правнича лінгвістика, семантико-текстуальна експертиза, лінгвістична експертиза, мова закону.

DOTSENKO Olena – Candidate of Sciences in Philology, Associate Professor, Associate Professor at Ukrainian Language Department, National University of Kyiv-Mohyla Academy, 2, H. Skovorody str., Kyiv, 04070, Ukraine (o.dotsenko@ukma.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4607-0883>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.48.6>

To cite this article: Dotsenko, O. (2021). Lnhvistychni ekspertyzy v dyskursi pravozastosuvannia [Linguistic examinations in the law enforcement discourse]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 48, 45–52. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.48.6> [in Ukrainian].

LINGUISTIC EXAMINATIONS IN THE LAW ENFORCEMENT DISCOURSE

Summary. *The article contains analysis of legal basis for linguistic examinations of the effective regulatory documents as a part of legal procedure and for the purpose of interpretation of certain legal concepts in legal activities. It has been established, in particular, that the subject of linguistic analysis of the texts of laws upon lawyers' request is typically verification of meaning of terms and non-terminological vocabulary, less frequently – clarification of true meaning of syntactic constructions violation of formulation standards of which makes precise construction impossible. Forensic semantic and textual study of the text provided as a part of legal procedure is conducted in accordance with the standards established in Regulations on Scheduling and Conducting Forensic Examination and Forensic Studies and Scientific Guidelines on Preparation and Scheduling Forensic Examination and Forensic Studies approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine. Linguistic examinations not included in the legal procedure are conducted by an expert philologist qualified in the sphere of linguistics that is necessary for evaluation of the regulatory document text using internal methods.*

In this article methods of linguistic expertise of regulatory documents have been studied, which methods can be applied in terminological, lexico-semantic and logical and syntactic elaboration of the draft bill texts. The author suggested, in particular, a semantic-textual examination of the copyright related terms, lexical meaning of words or word combinations used in the texts provided for examination that are used in Ukrainian statutory instruments (notional lexical units and auxiliary parts of speech). The author noted that such studies must be conducted in view of the context the terms, lexical units and word combinations that become an object of the linguistic examination are used in.

It has been established that the reason of request for linguistic examination is the need to clarify the meaning of terms and non-terminological vocabulary related to the legal procedure or non-judicial legal practice.

Key words: *legal linguistics, semantic-textual examination, linguistic examination, legal language.*

Постановка проблеми. Якість життя українського суспільства безпосередньо залежить від якості українського законодавства. Право як абстрактна, але визначальна для будь-якої цивілізованої країни категорія потребує добору довершених засобів матеріалізації, якими є засоби мови. Найдрібніша похибка в мовному оформленні нормативно-правового акта може призвести до неприємних колізій, завдати матеріальної та моральної шкоди громадянам і державі. Проте від помилок ніхто не застрахований, трапляються вони й у нормативно-правових актах, а тому важливо в Україні мати дієві засоби усунення негативного впливу на наше життя неякісного мовного оформлення законів і підзаконних актів. Одним із механізмів такої діяльності є лінгвістичні експертизи нормативно-правових актів, які можна здійснювати в межах судового провадження та на запит уповноважених органів. Завданням філологів є розроблення методичних засад їхнього проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиліття експертологічна діяльність стає дедалі попу-

лярнішою. Активно розроблювано наукові положення, які регламентують здійснення лінгвістичних експертиз різних типів, фахівці-практики накопичують відповідні методики, здійснювано підготовку лінгвістів-експертів на магістерських і бакалаврських програмах університетів (Доценко, 2018, с. 154–156). Окреслені завдання й основні види лінгвістичних експертиз, визначені права та обов'язки лінгвіста-експерта, проаналізовані юридичні й нормативні документи, що регулюють діяльність у сфері лінгвістичної експертології, схарактеризовані напрямки і форми лінгвоекспертної діяльності в підручнику «Лінгвістичні експертизи» фахівцями Київського національного університету імені Т. Шевченка Ларисою Шевченко й Дмитром Сизоновим (2021). Лінгвістичній експертизі конфліктних текстів присвячена низка праць Лесі Ажнюк (2012, с. 18–32; 2013). Про окремі аспекти лінгвістичної експертології йдеться в наукових розвідках Костянтина Голобородька (2020, с. 11–17), Наталії Кондратенко (2017), Валентини Радецької (2017), Юлії Бугайко (2019, с. 145–166) та

інших українських і зарубіжних учених. Утім, багато юридичних, методологічних і прикладних аспектів організації лінгвістичних експертиз потребують ґрунтовного опрацювання. Зокрема це стосується й теоретичних і практичних напрацювань у сфері лінгвістичної експертизи текстів нормативних актів. Цим умотивовуємо **актуальність нашої розвідки**. Її **мета** – схарактеризувати основні прийоми лінгвістичної експертизи текстів нормативних актів, яку проводять у межах судового провадження та на запит установ і організацій. Завдання статті: обґрунтувати типологію лінгвістичних експертиз нормативно-правових актів, проаналізувати специфіку застосування під час їх проведення прийомів семантико-текстуального аналізу юридичних термінів, лексико-семантичного й логіко-синтаксичного опрацювання текстів законів.

Виклад матеріалу. Тексти чинних нормативно-правових актів стають об'єктом лінгвістичної експертизи за різних обставин. По-перше, часто виникає потреба уточнення в межах судового провадження значення слова, словосполучення чи всього висловлення, затемнення якого спричинене порушенням синтаксичних і / чи пунктуаційних норм. За таких обставин спеціаліст-філолог керується *Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень*, затвердженими Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції від 26.12.2012 № 1950/5), якими серед криміналістичних виділені лінгвістичні експертизи мовлення, що «поділяються на авторознавчу експертизу писемного мовлення та семантико-текстуальну експертизу писемного та усного мовлення». По-друге, такі лінгвістичні дослідження можуть виконувати на запит установ та організацій стосовно їхньої правозастосовної діяльності.

З-поміж експертиз першого типу найчастіше доводиться виконувати семантико-текстуальні дослідження писемного мовлення (тексту нормативно-правового акта), завданням якого є встановлення змісту понять, лексичного значення слів або словосполучень.

Прикладом установлення змісту словосполучень у контексті нормативно-правового акта є експертне дослідження, виконане

в господарському судовому процесі й спрямоване на встановлення значення словосполучень «копія скульптури», «переробка скульптури» та «відтворення скульптури» в контексті Закону України «Про авторське право і суміжні права». Для з'ясування змісту досліджуваних понять використано Словник української мови: у 20 томах (СУМ–20, 2015–2018) та Словник української мови: в 11 томах (СУМ–11, 1970–1980), у яких кодифіковано лексичні норми сучасної української літературної мови. У ході виконання експертизи встановлено, що відповідно до чинних мовних норм лексема *копія* має значення «точно відтворені текст, документ і т. ін., що цілком відповідають оригіналові; список (у 3 знач.). // Твір мистецтва (картина, скульптура і т. ін.), який точно відповідає оригіналові» (СУМ–20). Увиразнює значення лексеми *копія* слово «точно» – 'цілком, зовсім, абсолютно' (СУМ–11, т. 10, 1979, с. 217), в якому актуалізовані семи 'цілком', 'абсолютно', 'повністю', 'зовсім'. Тобто з лексико-семантичного погляду «копія скульптури» – це примірник скульптури, який точно (цілком, абсолютно, повністю, зовсім) відповідає оригіналу, але ним не є. Лексема *переробка*, відповідно до академічного тлумачного словника, має значення «дія за значенням *переробляти, перероблювати, переробити*» (СУМ–11, т. 6, 1975, с. 267), а отже, виводиться зі значень наведених лексем, які, відповідно до академічного словника та в контексті норм права, зокрема Закону України «Про авторське право і суміжні права», реалізують значення «робити з чого-небудь щось інше. // Надавати чому-небудь нового, зміненого вигляду» (СУМ–11, т. 6, 1975, с. 268). Тобто вираз «переробка скульптури» слід розуміти як «створення з однієї скульптури іншої, надання такій скульптурі нового, зміненого вигляду». На відміну від поняття «відтворення», яке передбачає створення копії / копій оригіналу скульптури, «переробка» передбачає зміну самого оригіналу, надання йому іншого вигляду. У результаті переробки (надання нового, зміненого вигляду) оригінал перестає існувати, натомість з'являється щось інше – «те, що відрізняється від названого, даного; не те, що було» (СУМ–20), тобто інший твір, інша скульптура. Лексичне значення слова *відтворення* вста-

новлюємо через первинну лексему *відтвори́ти / відтво́рювати*, яка в українській мові має кілька значень, зафіксованих Словником української мови: «1. Створювати, виробляти знову те саме; повторювати, відновлювати»; «2. Передавати що-небудь з максимальною точністю // Точно описувати, змальовувати, зображати кого-, що-небудь у творах; відображати» (СУМ–20). У словосполученні *відтворювати скульптуру* актуалізовано другий відтінок першого значення ('повторювати, відновлювати') та друге з наведених значень досліджуваної лексики. В усіх відтінках значення лексики *відтворювати* виразно експліковані компоненти 'робити знову', 'робити ще раз те саме'. Тобто відтворення матеріального об'єкта передбачає створення знову такого самого об'єкта, а отже, словосполучення *відтворення скульптури* має значення 'створення такої самої скульптури, яка максимально точно схожа на оригінал, тобто копії скульптури'.

Прийоми лексико-семантичного аналізу висловлень, компонентного та контекстуального аналізів застосовано для тлумачення словосполучення *узгоджені дії* в контексті Закону України «Про захист економічної конкуренції». Відповідно до чинних мовних норм лексема *узгоджений* має значення «дієпр. пас. мин. ч. до *узгодити*» (СУМ–11, т. 10, 1979, с. 405), а отже, виводиться зі значень наведеної лексики, яка відповідно до академічного словника має значення «надавати відповідності до чого-небудь, єдності з чим-небудь; встановлювати відповідність, єдність між чимось» (СУМ–11, т. 10, 1979, с. 406). Суттєво, що в такому значенні лексема *узгоджувати* формує усталене словосполучення з іменником *дії*, що підтверджує один із прикладів, наведений у словниковій статті: – *Так і я думаю – треба нам узгоджувати дії* (Михайло Чабанівський, *Стоїть явір...*, 1959, 149) (СУМ–11, т. 10, 1979, с. 406). Отже, *узгоджувати дії* – це встановлювати відповідність, єдність між діями, а *узгоджені дії* – дії, між якими встановлена відповідність, єдність. Домінантними семами лексики *узгоджувати* є 'відповідність' і 'єдність'. *Відповідність*, згідно з лексичними нормами сучасної української літературної мови, – це «співвідношення між чим-небудь, яке виражає узгодженість, рівність в чому-небудь або

в якомусь відношенні» (СУМ–20). *Єдність* – це «тісний зв'язок, згуртованість, цілісність, неподільність» (СУМ–20). Лексема *дії* вжита в аналізованому словосполученні у значенні: «*тільки ми*. Сукупність учинків кого-небудь» (Словник української мови: в 20 томах). Отже, *узгоджувати дії* – це здійснювати сукупність учинків, встановлюючи співвідношення (відповідність) між діями, яке виражає узгодженість, рівність у чому-небудь або в якомусь відношенні, (єдність) у тісному зв'язку, згуртовано, цілісно, неподільно, а *узгоджені дії* – сукупність вчинків, що вчиняються різними суб'єктами, між якими встановлене співвідношення (відповідність), яке виражає рівність у чому-небудь або в якомусь відношенні, (єдність) у тісному зв'язку, згуртовано, цілісно, неподільно. У контексті норм права, зокрема ч. 4 ст. 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції» словосполучення *антиконкурентні узгоджені дії* слід трактувати як сукупність дій, учинених різними суб'єктами, між якими встановлені відношення рівності в чому-небудь; у тісному зв'язку, згуртовано, цілісно, неподільно; вчинків, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема які стосуються спотворення (подання у неправильному, перекрученому вигляді) результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів.

Потреба в з'ясуванні значення може стосуватися лексем, що є не лише самостійними частинами мови, а й службовими, здебільшого сполучників. Прикладом може слугувати дослідження, метою якого було тлумачення контексту сполучника *та* у статті 332-1 Кримінального кодексу України. При цьому замовник експертного висновку в уточнювальній частині запиту ставив запитання про можливість заміни сполучника *та* сполучником *або*. Відповідно до визначення, наведеного у 20-томному Словнику української мови, сполучник *і (й, та)*, реалізуючи відтінки основного єднального значення, вживається також для поєднання в інтонаційне ціле двох слів, що виражають єдине поняття, напр.: *батько й мати – батьки, літом і зимою – постійно, там і тут – скрізь*. Такий відтінок значення реалізують за умови поєднання сполучником *і (й, та)* лексем-антонімів. Гіпотезу передбаченої ст. 332-1 Кри-

мінального кодексу України норми права, що визначає умови вчинення протиправного діяння, формулюють шляхом поєднання сполучником *та* лексем з антонімічним значенням (*в'їзд* і *виїзд*), яка може бути трактована як «перетин лінії розмежування». Тобто в частині статті 332-1 Кримінального кодексу України «порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» йдеться про порушення порядку перетину лінії розмежування території, яка перебуває під офіційною юрисдикцією України, й тимчасово окупованої її території. Така дія може бути як одноразовою (одноразовий перетин лінії розмежування з тимчасово окупованою територією чи до неї), так і повторюваною (в'їзд на тимчасово окуповану територію та виїзд з неї, до того ж неодноразовий). Розділовий сполучник *або* має більш конкретне значення й уживається «на означення того, що з ряду перелічуваного можливе тільки одне» (СУМ–20) чи «на означення того, що предмети чи явища періодично чергуються або змінюються іншими» (СУМ–20), як-от: гіпотеза норми права, визначеної ст. 334 «Порушення правил міжнародних польотів» Кримінального кодексу України, умовою вчинення відповідного злочину визначає «*вліт в Україну або виліт з України*», тобто одноразову дію, що полягає у незаконному перетині кордону на літаку. Отже, у частині ст. 332-1 Кримінального кодексу України «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» сполучник *та* не може бути замінений сполучником *або*, а кримінальна відповідальність настає за умови як одноразового перетину лінії розмежування в один бік, так і за умови вчинення двох дій (в'їзду та виїзду), а також повторюваного чи багаторазового перетину лінії розмежування «*з метою заподіяння шкоди інтересам держави*».

Прикладом лінгвістичної експертизи другого типу, тобто коли дослідження проводять не в межах судового провадження, а на запит установ та організацій, є висновок, виконаний відповідно до листа-замовлення Першого заступника Голови Верховної Ради України від 22.02.2021 № 02.09-2021/55635 на проведення лінгвістичної експертизи стосовно такого питання: що потрібно розуміти

під терміном «єдине» в контексті ст. 4 Конституції України – одне чи загальне, спільне, цілісне або інше значення? Для встановлення змісту досліджуваних понять використано академічні тлумачні словники української мови. Відповідно до чинних лексико-семантичних норм сучасної української літературної мови лексема *єдиний* може реалізувати одне з трьох значень:

1. Тільки один, без інших. *Господи, Боже Ізраїлів, що сидиши на херувимах! Ти Той єдиний Бог для всіх царств землі, Ти створив небеса та землю! (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Лише один. Якби знала Матуся горенько твоє, Чи оддала б за генерала Дитя єдинеє своє? (Т. Шевченко).*

2. Загальний, спільний для всіх. *Замість єдиної держави виникло багато удільних князівств, які часто-густо не тільки конфліктували – воювали між собою (Б. Лепкий); У дослідників виникає питання: чи є наука настільки єдиною, щоб її можна було охопити єдиним законом (з наук. літ.); Єдина система, єдині підходи до приватизації, контроль за дотриманням законодавства мають діяти по всій Україні (з газ.).*

3. Який являє собою внутрішню єдність; цілісний, неподільний. *Все єдине в зорянім безмежжі: Слово – річ, і всі предмети – річ (О. Бердник); Символ охоплює явище як єдине ціле (з наук.-попул. літ.); // Тісно зближений, згуртований. Першокласна гітлерівська армія переставала уже бути єдиним цілим, вона тепер більше нагадувала моторизовані величезні банди (О. Корнійчук) (СУМ–20).*

У першому реченні ст. 4 Конституції України – «*В Україні існує єдине громадянство*» – лексема *єдине* в поєднанні зі словом *громадянство*, виражає атрибутивні відношення і як атрибут виступає знаком властивості поняття *громадянство*. Лексема *громадянство* відповідно до чинних лексико-семантичних норм сучасної української літературної мови, кодифікованих 20-томним *Словником української мови*, має значення:

1. Належність особи до складу громадян (у 1 знач.) якоїсь держави, що зумовлює її права й обов'язки щодо цієї держави. *Обох [Данте і Петрарку] недалекоглядна Флоренція позбавила громадянства (П. Загребельний); Вона ... мала канадське громадянство*

(Л. Дереш); Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом (з мови документів).

2. збірн. Те саме, що громадськість. Стоячи на сторожі “*мужицьких*” інтересів, викликає [Л. Франко] часом цілу бурю серед громадянства своїм різким, палким словом (М. Коцюбинський).

У контексті ст. 4 Конституції України лексема *громадянство* реалізує перше значення і є похідною від слова *громадянин* у його першому значенні: «особа, що належить до постійного населення якої-небудь держави, користується її правами й виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави». Це підтверджено загальним контекстом ст. 4 Конституції України, а саме другим її реченням: «*Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом*», де констатовано правовий зв'язок громадянина й держави України. Отже, лексему *громадянство* в контексті ст. 4 Конституції України можна поєднувати з лексемою *єдине* лиш у першому її значенні «тільки один, без інших», тобто йдеться про правовий зв'язок громадянина лише з однією державою – Україною. Можливість інших правових зв'язків громадян України, тобто правових зв'язків з іншими державами, ст. 4 Конституції України не передбачає. Такий висновок щодо реалізації лексичного значення слова *єдине* як компонента словосполучення *єдине громадянство* в контексті ст. 4 Конституції України відповідає тлумаченню поняття «громадянство» України Законом України «Про громадянство України»: «громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою та Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках». Лексема *єдина* не може реалізувати в аналізованому контексті значень «загальний, спільний для всіх» або «який являє собою внутрішню єдність; цілісний, неподільний», оскільки в такому разі ключова лексема синтаксичної конструкції *громадянство* втрачає можливість реалізувати значення «належність особи до складу громадян (у 1 знач.) якоїсь держави, що зумовлює її права й обов'язки щодо цієї держави», тобто термінологічне значення, дефініція якого кодифікована Законом

України «Про громадянство України»: «правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках».

Висновком здійсненого дослідження було те, що слово *єдине* як атрибутивний компонент словосполучення *єдине громадянство* в контексті ст. 4 Конституції України реалізує своє перше й основне значення: «**тільки одне, без інших**», тобто громадяни України вступають у правовий зв'язок лише з державою Україна, без правових зв'язків з іншими державами. Очевидно, що такий висновок не задовольнив замовників експертизи, підтвердженням чого є розгорнута протягом останніх тижнів 2021 року кампанія щодо необхідності запровадження в Україні подвійного / множинного громадянства.

Висновки. У практиці лінгвістичного експертування доволі частими є запити на уточнення значень лексем і словосполучень, здійснювані в межах судового провадження та на запит установ і організацій. Вони детерміновані в основному мовною недосконалістю українського законодавства, тож актуальним виявляється організація системного лінгвістичного дослідження законопроектів, напрацювання відповідної методологічної бази. Семантико-текстуальні дослідження також проводяться на запит установ і організацій, які в правозастосовній діяльності часто потребують уточнення змісту нормативно-правових актів. У таких ситуаціях експертів потрібно бути неупередженим і вміло застосовувати прийоми лінгвістичного аналізу мовних явищ, оскільки, як показує досвід, замовники часто вдаються до маніпуляцій у формулюванні запитань, які можуть «підштовхувати» лінгвіста-експерта до не завжди правильного висновку. Запорукою об'єктивності тут можуть бути лише висока лінгвістична компетентність фахівців, що виконують юридично-лінгвістичні дослідження текстів законопроектів та чинних нормативно-правових актів. **Перспективи подальшого дослідження** вбачаємо в напрацюванні, ґрунтовному науковому аналізі й апробації криміналістичних методик лінгвістичного дослідження юридичних текстів.

ЛІТЕРАТУРА

- Ажнюк Л.** Конфліктний медійний текст як об'єкт лінгвістичної експертизи. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2013. Вип. 27. С. 18–32.
- Ажнюк Л. В.** Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції. *Мовознавство*. 2012. № 3. С. 47–64.
- Бугайко Ю.** Види лінгвістичної експертизи законопроектів: перспектива впровадження в Україні. *Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика*. 2019. Вип. 38. С. 145–166.
- Голобородько К.** Лінгвістична експертиза тексту: юридичний та мовний аналіз. *Український світ у наукових парадигмах*. Харків : ХІФТ, 2020. Вип. 7. С. 11–17.
- Доценко О.Л.** Лінгвістична експертологія в системі підготовки студентів-філологів. *Українська мова в юриспруденції : стан, проблеми, перспективи*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 1. С. 154–156. URL : https://nni1.naiu.kiev.ua/files/kafedry/ud/2019/konf/2018_zbirnyk_ukr_mova1.pdf#page=155 (дата звернення: 15.12.2021).
- Кондратенко Н. В.** Лінгвістична експертиза текстів політичної тематики: загальні принципи та прийоми. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2017. Вип. 12. С. 115–119. URL: file:///C:/Users/odots/Downloads/apftp_2017_12_30.pdf (дата звернення : 01.12.2021).
- Шевченко Л. І., Сизонов Д. Ю.** Лінгвістична експертиза : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 244 с.
- Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 / Міністерства юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення : 14.12.2021).
- Радецька В.** Сучасні напрями розвитку лінгвістичної експертизи усного мовлення. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 1. 396 с.
- Словник української мови online : в 20 т. Київ : Український мовно-інформаційний фонд, 2015–2021. URL : <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (дата звернення: 14.12.2021).
- Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; Інститут мовознавства АН УРСР. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

REFERENCES

- Azhniuk, L.** (2013). Konfliktnyj medijnyj tekst jak objekt lnhvistychnoji ekspertyzy [Contentious media text as an object of linguistic expert examination]. In *Aktualjni problemy ukrajinskoji lnhvistyky: teorija i praktyka – Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice* (Issue 27), (pp. 18–32) [in Ukrainian].
- Azhniuk, L.V.** (2012). Lnhvistychna ekspertyza: status i metodologichni prezumpciji [Forensic linguistic examination: status and methodological presumptions]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 3, 47–64 [in Ukrainian].
- Buhaiko, Yu.** (2019). Vydy lnhvistychnoji ekspertyzy zakonoproektiv: perspektyva vprovadzhenja v Ukrajinu [Types of linguistic expertise of bills: prospects of implementation in Ukraine]. In *Aktualjni problemy ukrajinskoji lnhvistyky: teorija i praktyka – Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice* (Issue 27), (pp. 145–166) [in Ukrainian].
- Holoborodko K.** (2020). Lnhvistychna ekspertyza tekstu : jurydychnyj ta movnyj analiz [Linguistic expertise of the text : legal and language analysis]. In *Ukrajinskyj svit u naukovykh paradyghmakh – The Ukrainian world in scientific paradigms* (Issue 7), (pp. 11–17). Kharkiv : KhIFT [in Ukrainian].
- Dotsenko, O.L.** (2018). Lnhvistychna ekspertolohiia v systemi pidhotovky studentiv-filolohiv [Linguistic examinations in the system of preparation of students of philology]. In *Ukrainska mova v yurysprudentsii : stan, problemy, perspektyvy – Ukrainian language in law : state, problems, prospects* (Part 1), (pp. 154–156). Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav. Retrieved December 15, 2021, from https://nni1.naiu.kiev.ua/files/kafedry/ud/2019/konf/2018_zbirnyk_ukr_mova1.pdf#page=155 [in Ukrainian].
- Kondratenko, N.V.** (2017). Lnhvistychna ekspertyza tekstiv politychnoi tematyky : zahalni pryntsyypy ta pryjomy [Linguistic examination of texts of political subjects : general principles and methods]. In *Aktualni problemy filolohii ta perekladознавства – Current issues of linguistics and translation studies* (Issue 27), (pp. 115–119). Retrieved December 01, 2021, from file:///C:/Users/odots/Downloads/apftp_2017_12_30.pdf [in Ukrainian].

- Shevchenko, L.I., Syzonov, D.Y.** (2021). *Linhvistychna ekspertyza : pidruchnyk [Linguistic expertise : textbook]*. Kyiv : Publishing and Polygraphic Center «Kyiv University» [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Instruktsiyi pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen ta Naukovo-metodychnykh rekomendatsiy z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen : Nakaz vid 8 zhovtnya 1998 r. № 53/5 / Ministerstva yustyttsiyi Ukrainy [Order of the Ministry of Justice of Ukraine on October 8, 1998 № 53/5]. Retrieved December 14, 2021, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> [in Ukrainian].
- Radetska, V.** (2017). Suchasni napriamy rozvytku linhvistychnoji ekspertyzy usnoho movlennia [Modern directions of development of linguistic examination of oral speech]. In *Aktualni pytannia kryminalnoho protsesu, kryminalistyky ta sudovoi ekspertyzy – Current issues of criminal procedure, forensics and forensic science. (Part 1)*. Kyiv : Nats. akad. vnutr. Sprav [in Ukrainian].
- Slovyk ukrainskoi movy online [Dictionary of the Ukrainian language] (2015–2021) (Vols. 1–20). Kyiv : Ukrainskyi movno-informatsiinyi fond. Retrieved December 14, 2021, from <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> [in Ukrainian].
- Bilodid, I.K.** (Ed.) (1970–1980). *Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]* (Vols. 1–11). Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].